

Nr 416.

Av herr **Nygren**, om *avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 189, med förslag till bokföringslag.*

En synnerligen viktig principiell fråga i samband med det föreliggande förslaget till ny bokföringslag är, huruvida den i svensk rätt hittills följda grundsatsen att bestämma bokföringsplikten enbart med hänsyn till näringsrörelsens karaktär av handelsrörelse, driven av "köpman" i rättslig mening, lämpligen bör fasthållas, eller om bokföringsskyldigheten icke hellre bör frigöras från sambandet med köpmansbegreppet. Frågan härom har upptagits till behandling av lagrådet, vars majoritet uttalat sig för bibehållande av detta samband, under motivering att den enhetlighet, som vunnits med avseende å begreppet "köpman", utgör ett värde, som icke utan tungt vägande skäl borde givas till spillo. En ledamot av lagrådet har emellertid haft en motsatt uppfattning. Han gör gällande, att bokföringsskyldighet i många fall syntes böra stadgas utan att vederbörande behövde eller borde givas karaktären av "köpman". Det ifrågasätter han, att bokföringsplikten och köpmannabegreppet hade fört med sig den olägenheten, att yrkesidkare, som eljest, enligt vad allmänt erkännes vara riktigt, borde vara bokföringspliktiga, icke ansetts böra åläggas bokföringsskyldighet, därför att man måst säga sig, att det ej vore lämpligt att i övriga hänseenden likställa dem med köpmän. I betraktande av de olägenheter, som äro förbundna med den nuvarande anordningen, ifrågasätter han, om ej rätta tillfället nu vore inne att företaga en omläggning därhän, att köpmannaegenskapen ej längre blir korrelerat till skyldigheten att föra affärsböcker. Han har närmast tänkt sig saken så ordnad, att bokföringsskyldighet i första hand åläggas alla köpmän och att det i samband därmed angives, vilka näringsyrken skola anses som köpmansyrken, varvid hänsyn givetvis borde tagas även till rörelsens omfattning. Därutöver skulle bokföringsskyldighet även åläggas vissa andra näringsidkare. För en sådan omläggning krävdes dock ytterligare utredning utöver vad som i ärendets dåvarande skick förebragts.

Frågan i vilken utsträckning de, som äga rätt att idka näring, skola åläggas bokföringsskyldighet vid utövandet av näringsverksamhet har också behandlats av kommerskollegium i utlåtande den 24 oktober 1928 med riktlinjer för revision av näringsfrihetsförordningen. Kommerskollegium har här tydligen varit inne på samma tankegång, som den nyss refererade ledamoten av lagrådet, nämligen att en mera vidsträckt bokföringsplikt för näringsidkare, än som betingas av sambandet med begreppet "köpman", är av behovet påkallad. I samband med behandlingen av frågan om centralisering av näringsregistreringen har kollegium sålunda föreslagit ett sammanförande av firmaregistreringen med den registrering, varom stadgas i näringsfrihetsförordningen. Då skyldigheten

att anmäla firma enligt firmalagens bestämmelser är avhängig av bokföringsplikten, står kommerskollegiets ifrågavarande förslag tydligen i nära samband med frågan om bokföringsplikts omfattning. Såsom kommerskollegium framhållit, ligger det onekligen nära till hands att därvid låta registreringstvånget enligt en blivande ny näringslag bliva sammanfallande med bokföringsplikten. Innebörden i detta förslag är den, att alla registreringspliktiga näringsidkare skulle anmäla firma. Kommerskollegium har ansett starka skäl tala för en dylik reform, men kunde icke fatta slutlig ståndpunkt härtill, eftersom bokföringsförordningen låg under omarbetning och det därvid vore fråga om väsentliga förändringar med avseende å bokföringsplikts omfattning. Emellertid förordades i princip, att en dylik inbördes överensstämmelse mellan nu avsedda författningar åvägabringades, och framhölls såsom önskvärt, att arbetet på näringsfrihetsförordningens revision finge äga rum under nära kontakt med den fortsatta omarbetningen av 1855 års bokföringsförordning.

Beträffande nu anförda förhållanden har föredragande departementschefen i den nu föreliggande propositionen i korthet uttalat, att han icke funnit de på olika grunder anförda skälen för uppskov med förevarande lagstiftningsfråga vara bärande. Väl vore det enligt departementschefens mening möjligt, att utvecklingen kunde gå därhän, att vid åläggandet av bokföringsskyldighet skillnad måste göras mellan köpmannayrken och övriga bokföringspliktiga näringar. Men för närvarande förefunnos ingen anledning att låta den på detta område vunna enhetligheten givas till spillo. Gentemot det av kommerskollegium framförda förslaget torde enligt departementschefens uttalande kunna hysas allvarliga betänkligheter. För en så utsträckt bokföringsskyldighet vore tiden i varje fall ännu icke inne.

Den ytliga behandling, som i propositionen sålunda ägnats de inom lagrådet och i kommerskollegiets utlåtande framkomna synpunkterna angående bokföringsplikts omfattning, torde icke kunna anses på ett nöjaktigt sätt hava klarlagt nu avsedda förhållanden. De av lagrådets majoritet åberopade mera formella juridiska synpunkterna ha vid det slutliga ståndpunktstagandet tydligen tillmätts större betydelse än vad som med hänsyn till utvecklingens krav är ur praktisk synpunkt påkallat och lämpligt. Måhända får förklaringen härtill sökas i den omständigheten, att bokföringsplikten — såsom flerstädes i propositionen kommit till uttryck — i första hand anses ha till syfte att skydda dem, med vilka en näringsidkare träder i affärsförbindelser. Detta är ju också den gällande författningens innebörd. Emellertid förbises därvid, att skyldigheten att föra handelsböcker i lika hög grad bör äsyfta att tvinga näringsidkaren till ekonomisk självkontroll. Denna handelsbokföringens betydelse har i kommerskollegiets ovan åberopade utlåtande starkt framhållits vid dryftandet av olika utvägar att höja särskilt småhandelns och hantverkets konkurrensförutsättningar. Det må också anmärkas, att kommerskollegium därvidlag gått längre än till enbart åläggande av bokföringsskyldighet, i det kollegium ansett det böra tagas under överbärande, huruvida icke detaljhandelskårens ofta framförda

krav på bokföringskunskap som legalt villkor för rätten att öppna detaljhandel borde i lagstiftningen tillgodoses.

Det är naturligen ogörligt att i frågans nuvarande läge framkomma med förslag till sådana ändringar i Kungl. Maj:ts proposition, som skulle erfordras för en omläggning i enlighet med de av en ledamot av lagrådet eller av kommerskollegium framförda riktlinjerna. Ett försök härtill synes också mindre ändamålsenligt, då ju kommerskollegiets utlåtande med riktlinjer för näringsfrihetsförordningens revision ännu icke resulterat i mera utformade förslag. Men vad inom lagrådet och utav kommerskollegium i nu förevarande fråga uttalats synes i allt fall utgöra tillräckligt motiv att tills vidare ställa sig avvaktande beträffande en omarbetning av 1855 års bokföringsförordning i enlighet med Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag.

Icke heller i vissa detaljer synes förslaget vara sådant, att det kan utan ytterligare överarbetning godkännas. Den bokföringsskyldighet, som enligt motiveeringen skulle åligga ekonomiska föreningar, torde sålunda icke hava kommit till nöjaktigt uttryck genom formuleringen i § 1 i första stycket. Sålunda synes bl. a. en så betydelsefull grupp av ekonomiska föreningar som de nu alltmär allmänt förekommande bostadsföreningarna enligt det framlagda förslaget — men i motsats till 1926 års förslag — komma att undandragas bokföringsplikt, ett förhållande som icke minst med hänsyn till på detta område talrikt förekommande lurenrejerier måste anses i hög grad betänkligt. Det synes vidare kunna ifrågasättas, huruvida sådana näringsföretag, som t. ex. annonsbyråer, soliditetsbyråer, elektriska installatörer och garagerörelse skola vara bokföringspliktiga enligt förslaget. Vad beträffar undantagen i § 2 synes anledning överhuvudtaget icke föreligga att fritaga den ambulerande handeln från bokföringsplikt i annan mån än då dylik handel får bedrivas utan anmälan till myndighet. Även om en ambulerande handlande icke bedriver sin rörelse med annan arbetshjälp, än som i § 2 punkt 1) angivits, kan rörelsen, såsom erfarenheten visat, dock vara av sådan ekonomisk omfattning, att bokföringsplikt är väl motiverad. Det måste också anses som en betänklig orättvisa mot den bofasta småhandeln, som ofta uppnår en mycket blygsam omsättning, att från bokföringsplikt fritaga kringföringshandeln, med vilken den bofasta handeln har att utstå en hård konkurrens. Ett föredragande departementschefen kunnat — visserligen med tvekan — undantaga kringföringshandeln, som verkställles medelst automobil, synes oförklarligt i betraktande av den omfattning, som dylik handelsverksamhet numera tagit. Vid granskningen av propositionen i denna del framstår tydligt önskvärdheten utav att arbetet med bokföringsförordningens omarbetning sker i kontakt med revisionen av näringsfrihetsförordningen, varvid den av kommerskollegium verkställda utförliga utredningen om den ambulerande handeln kan i erforderlig mån vinna beaktande.

Vad beträffar de i punkt 2) angivna undantagen må framhållas, att bl. a. flertalet hantverksrörelser skulle, därest bestämmelsen bleve lagfäst, fritagas från bokföringsplikt. Förslaget måste i denna del betraktas som minst sagt

anmärkningsvärt, då vederbörande näringsidkare själva genom Sveriges hantverksorganisation, enligt vad framgår av sid. 21 i propositionen, ansett bokföringsplikt böra åligga var och en, som direkt till allmänheten utför arbete. Det synes uppenbart, att de i punkt 2) avsedda undantagen gjorts för omfattande. En företagare, som i sin rörelse (t. ex. hantverksrörelse, kaférörelse) använder två arbetare *jämte* make och barn under 16 år, kan i själva verket bedriva en ganska omfattande ekonomisk verksamhet. Inom lagrådet ha också meningarna varit delade med avseende å denna undantagsbestämmelse.

Vad slutligen angår § 2 punkt 4) torde böra beaktas, att spörsmålet om jordbrukets höjande i ekonomiskt hänseende till väsentlig del avser frågan, huru lantmannen skall kunna bibringas en mera kommersiell inriktning i sin verksamhet. Därvid lär man icke kunna undgå att också uppmärksamma betydelsen av en ordnad bokföring såsom grund för en planmässig och ekonomisk hushållning. Om emellertid de i samband med jordbruk bedrivna binäringarna — såsom skett i propositionen — i betydande utsträckning undantagas från bokföringsplikt, utgör detta i själva verket en åtgärd, som i sin mån är ägnad att väsentligen motverka strävandena till bättre räntabilitet inom lantbruket. På denna punkt torde ett förnyat överbärande vara väl motiverat.

Gentemot ett uppskov med antagandet av ny bokföringslag har departementschefen anför, att behovet av en reformerad bokföringslagstiftning måste anses så trängande, att frågan icke längre kan få undanskjutas. Det skall villigt erkännas, att sådant behov förefinnes och att exempelvis ett lagfästade snarast möjligt av de redan i praktiken i stor utsträckning tillämpade moderna bokföringsmetoderna måste anses som en angelägen uppgift, men frågan är, huruvida icke ytterligare en tids uppskov är att föredraga framför en måhända snart nog framtvängd förnyad revision.

Det bör särskilt observeras, att kommerskollegiets utlåtande med riktlinjer för en ny näringsfrihetsförordning avgivits *efter* det att lagrådet avgivit sitt utlåtande rörande bokföringslagen, och att lagrådet sålunda icke haft tillfälle fatta ställning till det av kommerskollegium framförda förslaget att arbetet på näringsfrihetsförordningens revision finge äga rum under nära kontakt med den fortsatta omarbetningen av 1855 års bokföringsförordning. Detta förhållande synes så starkt motivera ett uppskov, att saken ej gärna kan, på sätt i departementschefens yttrande skett, utan vidare avfärdas med allmänna talesätt på ett par tre rader. Ett godtagande nu av Kungl. Maj:ts förslag skulle nämligen helt visst i hög grad försvåra det fortsatta arbetet med näringsfrihetsförordningens revision till men för isynnerhet tvenne betydelsefulla näringsgrenar, landets hantverk och handel.

På grund av vad sålunda anförts får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 189
med förslag till bokföringslag.

Stockholm den 4 april 1929.

Erik Nygren.